

Od Panienki ze Dwora do sprawczej Feministki.
Antropologiczne wymiary kultu maryjnego
Magdalena Zowczak
(Streszczenie)

Kult maryjny jako oczywisty fenomen polskiego katolicyzmu oferuje stabilny historycznie temat i rozległą problematykę, jest zatem wdzięcznym przedmiotem antropologicznych studiów nad kulturą religijną. Jego symboliczne wzory formowały przez stulecia potoczne myślenie i emocje oraz wywierały wpływ na relacje społeczne. W ostatnich dwóch dekadach w wyniku postmodernistycznego przełomu i liberalizacji kultury kult maryjny stał się ulubionym przedmiotem dekonstrukcji z perspektywy antropologii zaangażowanej, a zwłaszcza – feministycznej. Jej socjocentryzmowi i dowartościowaniu ciała zazwyczaj towarzyszy ignorowanie perspektywy religijnej bądź zmiana jej sensu. Przedstawiam wybrane przykłady dyskursów w polskich studiach nad kulturą religijną z perspektywy znaczeń, jakie nadawano pojęciu „kult maryjny“ od lat 30. ubiegłego wieku do dziś i konfrontuję je z moją interpretacją tego fenomenu. Szczególną uwagę poświęcam pojęciu sensualizmu, uznawanemu zazwyczaj za specyficzną cechę katolickiego kultu maryjnego. W dyskursie feministycznym ulega on przemieszczeniu: z przedmiotu analizy staje się cechą dyskursu, rozwijającego się wokół performatywnego projektu politycznego. Poważnie ograniczony zostaje semantyczny aspekt analizy, na którym koncentrowały się wcześniejsze studia z zakresu kultury symbolicznej. Śledzę radykalny zwrot od interpretacji kultu maryjnego postrzeganego w kategoriach „magicznych“ do instrumentalnego posługiwania się jego elementami w konstruowaniu modelu relacji społecznych, od interpretacji Matki Boskiej jako „łaskawej Panienki ze Dwora“ – do „sprawczej duchowo“ Feministki. Pokazuję, jak „rozpoznanie“ fenomenu kultu maryjnego w przedstawionych pracach odpowiada konstruowaniu własnej, społecznej tożsamości autorów.

Słowa kluczowe: kult maryjny, kultura religijna, sensualizm

Magdalena Zowczak
Uniwersytet Warszawski
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
ul. Żurawia 4
00-503 Warszawa, POLSKA
h.m.zowczak@uw.edu.pl